

Гориславський К.О.,
кандидат юридичних наук,
співробітник,
Національна академія Служби
безпеки України (
(м. Київ, Україна))

СПЕЦІАЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ РФ ЯК ФОРМА АКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ АГРЕСОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аналіз останніх зовнішньополітичних подій показує, що в найближчій перспективі подальший курс України на членство в НАТО фактично унеможлиблюється через позицію ключових партнерів. Разом з тим, повномасштабна війна з рф показала наявність системних проблем у функціонуванні цього військово-політичного блоку та кризу відносин всередині організації, що обумовлено різними поглядами членів Північноатлантичного альянсу на війну в Україні, відмінностями в економічному розвитку, сподіваннями на перспективи партнерства з рф в ключових сферах для власної економіки тощо.

Зазначені фактори свідчать про те, що у середньостроковій перспективі у нашої країні відсутні будь-які альтернативні шляхи протидії екзистенційній загрози у вигляді намагань рф знищити українську державність, аніж системний розвиток сектору безпеки й оборони, у т.ч. посилення інституційних спроможностей спеціальних служб, який спиратиметься також на взаємодію та досвід ключових країн-партнерів.

Однією з активних форм протидії рф є перенос воєнних дій на її територію, у вигляді здійснення суб'єктами розвідувального співтовариства спеціальних операцій в тилу агресора, які можуть бути різними по формі та вирішувати великий спектр завдань: ліквідація командного та керівного складу спецслужб, збройних сил; знищення військового виробництва, оборонних об'єктів, військової логістики та інфраструктури, техніки; проникнення до спецслужб та правоохоронних органів тощо.

З радянських часів така діяльність в науковій літературі була визначена як «зафронтна робота» (або діяльність). Її генеза, розвиток та особливості здійснення до 90-х років ХХ століття розглядалися дослідниками на прикладах дій органів держбезпеки СРСР під час Другої світової війни, а також на базі досвіду, отриманого у деяких конфліктах на території інших країн, де брали участь радянські спецслужби.

За часів незалежності зазначене питання в науково-теоретичній та практичній площині практично не розглядалося. В загальному розумінні зафронтна робота – це діяльність спецслужб сторін збройного конфлікту за лінією розмежування (фронту).

З урахуванням різності військових потенціалів з рф, однією з ефективних форм протидії агресору є проведення суб'єктами українського

розвідувального співтовариства спеціальних операцій на його території як виду зафронтової роботи.

Спеціальна операція на іншій території у мирний час фактично є підривною діяльністю, яка відповідно до основних вимог та положень міжнародного права знаходиться поза межами допустимого у міжнародному спілкуванні держав.

Разом з тим, під час війни (бойових дій) ліквідація комбатантів, знищення військової інфраструктури, економічного потенціалу тощо на території ворога або тимчасово окупованих територіях не може визнаватися терористичними актами, а є диверсійно-розвідувальною та розвідувально-підривною діяльністю. Єдиним обмеженням для діяльності при проведенні спеціальних операцій за кордоном є міжнародно-правові норми, які визначають поняття терористичної діяльності та вимоги міжнародного гуманітарного права.

Слід відмітити усталену практику окремих держав щодо проведення операцій на інших територіях і в мирний час. Так, за даними дослідників історії спецслужб, на даний час найбільш активно використовують спеціальні операції за кордоном у вигляді фізичної ліквідації, розвідувально-диверсійної та диверсійно-підривної діяльності США, Ізраїль, рф. Правомірність і необхідність реалізації вказаними державами спеціальних операцій за кордоном обґрунтовується внутрішніми доктринами забезпечення національних інтересів, які ґрунтуються на власному розумінні загроз [1]. Як приклад можна навести доктрину Уайнбергера-Пауелла, яка дозволяє застосувати силу за межами США для захисту життєво важливих інтересів або інтересів союзників.

Проте, слід зауважити, що якщо США та Ізраїль застосовують сили та засоби спецслужб (Центр спеціальних заходів ЦРУ, відповідні підрозділи «Моссад» та ін.) за кордоном для досягнення визначених військових або військово-політичних цілей, то рф активно практикує використання відповідних підрозділів за територією держави як спосіб реалізації транснаціональних репресій.

Також окремими підрозділами гру гш та фсб системно здійснюються диверсії на військових, оборонних об'єктах [2] та замаху на життя підприємців у країнах-членах ЄС [3], метою яких є зрив військово-технічної допомоги Україні.

В Україні усвідомлення необхідності створення (або переорієнтації) відповідних підрозділів в рамках штатної структури спеціальних служб для діяльності за лінією розмежування з противником прийшло у 2014 році, коли війська рф вторглися до АР Крим, Донецької та Луганської областей. З урахуванням відсутності відповідного власного досвіду та намагань рф паралізувати розвідувальні та контррозвідувальні органи через агентів впливу в керівництві, єдиним шляхом стало налагодження співпраці з західними державами.

Співробітництво вітчизняного розвідувального співтовариства з іноземними спецслужбами (ЦРУ та МІ-6) розпочалося з поступового

партнерства. При цьому, тодішнє американське військово-політичне керівництво дуже обережно підходило до такої взаємодії, побоюючись не перетнути уявні «червоні лінії» у відносинах з рф. Це виражалось в частковому обміні розвідувальною інформацією, дозованій передачі даних електронної та супутникової розвідки, наданням консультацій та проведенням тренінгів інструкторами з бойовим досвідом диверсійно-розвідувальної діяльності. Крім того, розвідувальними та контррозвідувальними підрозділами проводилися спеціальні операції на ТОТ з ліквідації лідерів НЗФ днр/лнр, знищення військових об'єктів тощо [2]. Зазначене стало фундаментом накопичення власного унікального бойового досвіду за часів незалежності та можливістю вивчення практики проведення спеціальних операцій за лінією фронту спецслужбами країн-партнерів.

Після повномасштабного вторгнення рф у 2022 році відпала необхідність обмеження проведення такої виду діяльності виключно тимчасово окупованими територіями України та з'явилася можливість використання проактивного підходу, де законні військові цілі охоплюються всім театром війни.

Під час активних бойових дій з рф зафронтана робота в умовах сучасних особливостей оперативної обстановки показала себе як ефективна форма протидії реалізації деструктивним намірам рф, яка дозволяє вирішувати на території ворога завдання забезпечення державної безпеки з використанням інструментів таких спеціальних видів діяльності як розвідка та контррозвідка.

Таким чином, проведення операцій невоєнного типу за межами держави (як у мирний, так і воєнний час) є сталою практикою діяльності спеціальних служб в деяких країнах, яка дозволяє вирішувати завдання, відповідно до визначених національних інтересів.

Одним з напрямків посилення інституційних спроможностей суб'єктів українського розвідувального співтовариства є напрацювання теоретичних, організаційно-правових та практичних основ діяльності на території ворога (або потенційного противника), вивчення досвіду проведення аналогічних заходів іншими державами. Окремим напрямком наукових розвідок треба визначити організацію управління та взаємодії між суб'єктами сектору безпеки й оборони при проведенні спеціальних операцій на території рф (тимчасово окупованих територіях).

Список використаних джерел:

1. Спецслужби знову вбивають де завгодно [електронний ресурс] // Vijesti online. URL: <https://uk.vijesti.me/світ-b/globus/418083/спецслужби-знову-вбивають-де-завгодно#> (дата звернення: 05.05.2025).

2. Julian E. Barnes. Russia Steps Up a Covert Sabotage Campaign Aimed at Europe [електронний ресурс] // The New York times. URL: <https://www.nytimes.com/2024/05/26/us/politics/russia-sabotage-campaign-ukraine.html> (дата звернення 07.04.2025).

3. Роман Сулима. НАТО: У РФ була змова з метою вбивства глави Rheinmetall [електронний ресурс] // DW. URL : <https://www.dw.com/ru/v-nato-podtverdili-rossijskij-zagovor-s-celu-ubijstva-glavy-koncerna-rheinmetall/a-71439019> (дата звернення 07.04.2025).

4. The Spy War: How the C.I.A. Secretly Helps Ukraine Fight Putin [електронний ресурс] // The New York times. URL : <https://www.nytimes.com/2024/02/25/world/europe/cia-ukraine-intelligence-russia-war.html> (дата звернення 07.04.2025).